

Írta: Neményi Mária

HIVATÁSA: VÉDŐNŐ INTERJÚK

I.

1958-ban születtem, Budapesten. Édesapám műszaki csoportvezető volt egy gyárban, anyukám számviteli főiskolát végzett, utána a bíróságra került. Bűnjelekkel foglalkozott sokáig, aztán a bíróságon belül különböző állásokat kapott. A nyugdíja előtt egy iskolába került, ahol gazdasági vezetőként dolgozott. Van egy bátyám, aki két évvel idősebb nálam. Édesapám technikus végzettségű. Sokszor nekiállta műszaki egyetemnek, csak a katonaság mindig közbeszólt. Elég viharos fiatalkora volt, ennél fogva soha nem tudta befejezni az egyetemet. A családukban nem igazán voltam én ellenőrizgetve tanulásban vagy egyéb dolgokban, viszont a szabadságom az nagyon kevés volt. Ez, gondolom, azzal is magyarázható, hogy anyukám a bíróságon dolgozott, nagyon sok szörnyűséget látott, hallott. Én nem mehettem el sehova, osztálybuliba se, sehova,

Én a szabadságvágyamat nem igazán élhettem annak idején ki. Jó tanuló voltam, nem is voltam ellenőrizve soha, a saját magam ura voltam a négy fal között. Az apám nem mondható erőskezű apának, ő inkább engedékeny volt, és nem voltak szabályok. Anyám viszont inkább lelki terrorban tartott. Tehát rá az jellemző, hogy zsarolt mindig egy kicsit az érzelmeivel, apa meg olyan engedékeny volt. Ő érezte azt, hogy anyám és köztem nem igazán felhőtlen a kapcsolat, ő volt az engedékenyebb, hogy jól van lányom, menjél, de aztán gyere haza, adott egy kis zsebpénzt. Azt hiszem, a kamasz olyan, hogy mindig értékeli a szüleit, szűrőn át nézi őket. És én is megfogadtam, hogy na ezt és ezt nem csinálom a gyerekeimmel. Amit most így szülőként átélek, az úgy néz ki, hogy ez a lelki terror ugyanúgy bennem van, ugyanúgy féltém a gyerekeimet. A szabadságot igyekszem megadni, de úgy látom, nekik ez nem elég. Az ember próbálkozik, hogyan is kellene gyereket nevelni, gondolom a szüleim ugyanígy voltak, ezt végig kell járni.

Gőzöm sem volt arról, hogy mi a védőnői munka. A Kossuth Zsuzsában végeztem, és ott volt egy tündéri szakmai tanító nénink, ő mondta, menjünk fel hozzá. Összeszedett három lányt, hogy akar nekünk mondani valamit. Még most utoljára indul a tíz hónapos védőnőképző a Vas utcában, oda el kellene nektek menni. De azt sem tudom, mit csinál a védőnő, mondtam. Nem baj, majd megtudod, neked való. És így kerültem oda. Tulajdonképpen így csöppentem bele, így kezdődött a pályafutásom. Engem az egészségügy nem nagyon vonzott, mert mindig ódzkodtam a betegségek, a beteg ember gondozásától, tehát ez a kórházi miliő abszolút nem vonzott soha. Mindig lehangolt, ha valakivel valami baj van, valami nyomorúság, azt én is magamévá teszem.

A tanulás fontos volt a családban, és szüleimnek a felfogása ma is az, hogy szeretnék az unokákat is taníttatni. Sőt, egy kicsit túl is értékeli a tanulást. Mert én is állandóan továbbképzésekre járok, tanulok, mert úgy érzem, hogy fontos, ahhoz, hogy az ember jól tudjon dolgozni, állandóan tovább kell, hogy képezze magát. Annak idején úgy volt, ha jó volt az iskolai végzettséged, nagyon jól tudtál érvényesülni. Most azért nagyon sok olyan családot látsz, ahol elvégzik az egyetemet, főiskolát, és nem tudnak elhelyezkedni. Ehhez kellene egy olyan szociálpolitikai intézkedés, amely a jól képzett fiatalokat pártolná, és nem a nyugdíjban lévőket. Ez már politika, hogy mit kéne lépni, de nem vagyok én sem okosabb, mint ők.

A védőnőképző után 1978-ban, augusztusban férjhez mentem, azután egy évet dolgoztam. Az úgy zajlott, hogy a XX. kerületben kezdtem dolgozni, ott nem jöttem ki a csoportvezetővel, mert milyen egy kezdő?, amit tanult, azt nagy elánnal elő akarja vezetni a körzetben, meg akar mindenkit változtatni. A csoportvezető meg nem volt egy olyan aktívan dolgozó, nem járt ki a körzetbe, nem volt emberi kapcsolata, ő azt mondta, hogy minden mindegy, te ne akard őket megváltoztatni. És a munkahelyi ellátottság sem volt megfelelő. Hogy is mondta? Neked csak a szád járhat, nem a ruhapézn. Egy idő után úgy voltam vele, hogy elegendem van, és elmentem YYY-ra dolgozni, de akkor már terhes voltam. Körülbelül egy éves munka után mentem el szülni, és otthon voltam hat évig a két gyerekkel.

Kezdetben jobb volt a lakosság életkörülménye, magasabb volt az életszínvonal, mindenkinek volt munkája, ennél fogva kiegyensúlyozottabb volt az emberek lelkivilága. Nem voltak annyira rászorulva a lelki kapcsolatra. Most inkább az dominál, hogy sok a probléma, részint abból, hogy rosszul élnek anyagilag, nagyon kuporgatni kell, nagyon soknak nincs állása, nagyon soknak van létbizonytalanság-érzése, és ennél fogva jobban rá vannak szorulva az emberi kapcsolatokra, hogy pátyolgassuk őket, meghallgassuk. Régen inkább az volt a feladatunk, hogy elmondjuk, mit egyen a gyerek, most ezen gyorsan átszaladunk, aztán pedig a lelki világukat kell egy kicsit babusgatni, hogy tanulják meg a helyüket, és próbálják megoldani a problémájukat. Igazából nem mondhatnám azt, hogy rosszabb anyagi körülmények között élnek, mint én, de elhagyatottak. Még nincsenek arra rászorulva, hogy segínyt kelljen nekik intézni, ők még csak most ocsúdnak abból, hogy rosszabb az életkörülményük, mint öt évvel ezelőtt, és ezt meg kell tanulni kezelni valahogy. Hogy egyáltalán fel tudják dolgozni, hogy most rosszabb. Ezek kisebb lakások, egy-másfél szobások vagy egy szoba-két félszobások. Van egy periódus, amikor kiöregszik a lakosság, utána elcserelelik a lakást, mert az idősebb a negyedikről le szeretne jönni, a fiatalabb meg csak azt tudja megvenni... szóval ilyen hullámban növekszik a körzet, hol nagyon csökken, hol meg hirtelen megugrik.

Mikor kezdtem, rettenetes bensőséges volt köztünk a kapcsolat, ugye körülbelül egyidősek voltunk, tegeződünk. Most már az ember ennyi idősen elkezd gondolkodni, hogy tegeződhet-e egy családdal vagy sem. Aztán volt egy rossz tapasztalatom, egy anyuka mondta, hogy náluk a munkahelyén nem divat a tegeződés. Miért, kérdelem, hol dolgozik az anyuka? Azt mondta nekem, hogy metróvezető. Azóta elgondolgom, hogy jót teszek-e azzal, hogy felajánlom a tegeződést, mert gondolom, ha az ember valakivel tegeződik, sokkal nyitottabb a kapcsolat, sokkal hamarabb kinyílik a másik, és talán jobban látja, hogy segíteni megyek oda, és nem számon kérni tőle. És kapok ilyen pofont az élettől. Meginogtam, hogy mi a jobb, ha az ember tartja azt a bizonyos három lépést. Érdekes, ha az ember tegeződik valakivel, azért fölkinálja azt is, hogy túl szoros lesz a kapcsolat, és az anyuka úgy gondolja, hogy mivel ilyen jóban vagyunk, betelefonálhat, hogy kér egy receptet, vidd ki, dobd be neki, és akkor átmész ilyen kiszolgáló személyzetbe. Ez kellemetlen azoknak a védőnőknek, akik bent laknak a körzetben, közel laknak.

Azért vannak még régiek, akik most szülnék újra abból az időből. Velük tényleg egész más a kapcsolat, bejönnek és kellemesen el tudunk beszélgetni. Én úgy érzem, hogy most is jó a kapcsolatom a családokkal, de érzem, hogy akik most kismamák, náluk már tekintélyem van, hogy én vagyok a védő néni, csókolom, és akkor az ember elcsodálkozik, hogy csókolom... Tulajdonképpen a lányom korabeliek szülnék most. Tehát szeretnek és tisztelnek, de már nem az a kapcsolat van közöttünk, ami annak idején volt. Én vagyok a kis öreg védőnéni.

Szociális szempontból nincs olyan nagy szórás a családjaim között. Akik gazdagabbak, azok fogják magukat, és elmennek. Tehát aránylag egy szinten vannak. Van egy kicsit

szegényebb réteg, de ez annak idején nem volt. Cigány családom – nagyon gondolkodom, egy van, az tuti -, de azon kívül kifejezett cigány család nincs. Ez a család különb a legtöbb fehérnél. Tündének, aranyosak, az apuka muzsikus, és annak ellenére a fülével van probléma, egy kicsi halláscsökkenése van születése óta, van két csemetéjük, jó anyagi körülmények között élnek. Fölveszik a segélyt, fölveszik a mozgássérülteknek járó támogatást, ebből lehet csempét felrakni, meg csúszásmentes követ rakni az előszobába. Ettől függetlenül csak azt veszik igénybe, amit ha egy fehér embernek is ilyen lehetősége van, felvesz. Nagyon tiszták, nagyon rendesek, tele vannak szeretettel, imádják a gyerekeket. Igazándiból a legkevesebb problémát okozzák. Volt cigány családom az első körzetben is, amikor kezdtem, illetve a másik kerületben, ahol dolgoztam azalatt a pár hónap alatt. De mindenhol szeretettel fogadtak, tehát nem volt az, hogy menjen innen, mit akar. Jó, volt, akinek könnyörögni kellett, hogy jöjjön be oltásra, de igazándiból szerettek. Ha valamit mondtam, megcsinálták, ha nem először, akkor másodszor. Jópofák, én szeretem őket. Amikor novemberben kismamacipőben voltam, és mentem ki, a leghátsó prérus házban laktam, és a nagymama fogadott, hogy egyek a lucskos káposztájából, mert nem is tudom, ha nem eszek, mi lesz, meg kellett kóstolnom. Akkor megmondta, hogy fiam lesz, persze kislány lett. De ami a legérdekesebb, a gyerek kint egy szál gatyában rohagált az udvaron, mezítláb, soha nem volt beteg. Tehát annyira edzettek, tudod, olyan természetesen vannak nevelve.

Nekem nem volt soha semmi bajom a cigányokkal. Jó, most volt egy kis probléma itt a cigány-továbbképzésen, ami a védőnőknek volt, és – na jó, az embereknek mindig vannak előítéletei, ha saját tapasztalata nincsen – az előadáson is azt mondják, hogy nem igaz a fele sem, amit hallunk, hogy felszedik a parkettát, meg egyebek. Én mentem, és elmeséltem mindenkinek, hogy nem is igaz, és el kell fogadni őket. Na most az az igazság, hogy mindenkiben van egy érzés, és elmondja a saját tapasztalatát. Mondom, nekem olyan tapasztalatom nem volt, ami negatív lenne velük kapcsolatban, de mindenki mesél körülöttem, hogy ez történt, az történt. Másnap jöttem dolgozni, és itt összeveszett két anyuka, egy cigány anyuka és egy fehér bőrű anyuka, jött a bébiruhástól az eladó, és mondta a másiknak, hogy ne húzd rá a gyerekekre az én ruháimat. Amit elmesélt, hogy a cigány nő bement a boltba, elemelt néhány gyerekruhát, és adta rá a gyerekére. Na most ezt háromnégy anyuka és a gyerekek, akik szemtanúi ennek, végighallgatják. Már a gyerekekbe ez az elnyomás bele van építve, hogy látják ezt az állandó vitát a fejük felett.

Nekem az az emlékem van, hogy mindig nagyobb szeretettel mentem hozzájuk. De hogy ez miből adódik, az ember úgy ment, hogy lesz, ami lesz, és bedobok minden maximumot, bűbajos leszek velük, és akkor biztos, hogy elérem a célomat. Igazándiból azzal fegyverkeztem fel, hogy nagyon kedves leszek, és akkor tényleg így volt, hogy ők is megnyíltak. Tehát ha látták benned, hogy közvetlen vagy, barátságos vagy, nem vagy olyan, hogy na most holnap, ha török, ha szakad, bejön oltásra, hanem megadod neki a választási lehetőséget, hogy jövő héten valamelyik nap jöjjenek be tanácsadásra, akkor megcsinálják, amit kérek.

Szerintem a személyiségtől függ, hogy tud-e valaki hangot találni a gondozottjaival. Kell hozzá tapasztalat is, tehát nem is azt mondom, hogy a körzetben lehet megtanulni, de ott is. De kell hozzá egyéni tapasztalat is, hogy otthon végigcsináld ugyanazt, hogy otthon rájössz, hogy nem úgy kell táplálni a gyereket, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Jó, kell egy irányelv, ahonnan el lehet indulni, de az a gyerek úgyis megmondja, hogy neki mi az, ami ízlik, mi az, ami nem. Én próbálok az anyukákat arra nevelni, hogy önállóak legyenek, hogy ne fűggenek a védőnőtől, annál fogva, hogy keveset tudok velük találkozni. Mindig mondom, ha én nem megyek csak úgy, ha szükség van rám, telefonáljanak, megbeszélünk

időpontot, vagy az önálló védőnői tanácsadás alatt keressenek meg. Nem minden esetben működik ez, tehát van, aki azt hiszi, hogy nincs szüksége rám, holott megyek ki, és látom, hogy nem jelentkezett, pedig itt lett volna a helye, a gyerek nem szopik.

Onnan indultunk el, hogy mi szükséges ahhoz a védőnőnek, hogy jól tudja végezni a munkáját. Kell hozzá tapasztalat, hogy tudjam, hogy hogyan működnek otthon, tehát nem elég, hogy kimegyek, és tíz percig ott ülök, és anyukának előadom azokat a tanultakat, amiket a továbbképzőben vagy a főiskolán tanul az ember. Mert a főiskoláról is megvan a véleményem. Annak idején úgy volt, hogy mindenkinek el kellett végeznie. Na most amíg gyesen voltam, addig mindig írtam kérvényeket, hogy szeretném, hogy amíg otthon vagyok, el tudnám végezni a főiskolát. Ez nem jött össze, mert mindig visszaírtak, hogy az idősebbeket iskolázzák be. És mikor én oda jártam, akkor marxizmus volt, politikai gazdaságtan, szocializmus, szakmai pluszt nem adott. Az, hogy nekem főiskolai végzettségem legyen, inkább csak stressznek jó volt. Én gyes után kerültem be, és amíg otthon van az ember hat évig, más lesz az észjárása, elgyermetegesedünk tulajdonképpen otthon. Én amikor jöttem dolgozni, rettenetesen nagy szorongást jelentett számomra, hogy hogy fogok én megszólalni, hogy fogok beszélni a szülőkkel. Felnőtt partnerem nekem arra, hogy állandóan beszélgettem volna, nem volt. És miről is beszélgettem volna: volt kaki a babának vagy nem volt, volt láza vagy nem volt láza. Tehát beszűkül az ember nagyon otthon. Én attól félttem, hogy kijövök körzetbe, és akkor hogy fogok beszélni az anyukákkal. Nagyon nagy szorongás volt bennem, pláne azért, hogy új munkahelyre jöttem. Aztán kimegy az ember, és saját magáévá teszi azt a problémát, ami neki van, és nekem is ugyanaz volt, és hamar átérzi az ember, hogy milyen nehéz ez az otthon lévőknél. És ez kell a védőnői sikerhez, hogy bele tud érezni magad abba a helyzetbe, amit átél most, és igenis, az egy nagyon nagy probléma. Lázás a gyerek, nem jön haza az apuka időben, és hol van, és mit csinál, és nem tudja, mit csináljon... tehát ehhez kell egy élettapasztalat, gyerekekkel is.

Igazából szerintem jó védőnő 35 évtől lehet az ember, amikor már túl van dolgokon, már belekóstolt, hogy nem olyan fenékgig tejfel semmi sem, és látom már a kiutakat, megoldási módokat is, hogy hogyan lehet rávezetni, hogy meg tudja oldani ezeket a problémákat. És nem engedném dolgozni a védőnőket 55-57 éves koruknál tovább semmiképpen. Leépülünk. Látom a kolléganőket, hogy kiégnek, nem találnak semmi újat, monotonná válik, gyűlik a kudarc, mert ugye kudarc mindenkinél van. És egyre mozgásképtelenebbek is leszünk, én azt hiszem. Tehát itt fáj, ott fáj, és ha az ember saját problémája növekszik, halmozódik, egyre kevésbé tud figyelni a másokra. Úgy gondolom, csak az lehetne jó idős védőnő, akinek semmi kötöttsége nincsen, nincsenek idős szülei, akiket gondozni kell, nem vágyik arra, hogy inkább az unokával lenne, nem kint a körzetben... tehát, aki független.

Szerintem jó védőnő nincs is, aki nem anya. Ha nincs gyereke, akkor lelkiileg nem éli át, eleve az empátiás érzéke nem alakul ki az anyákkal szemben. Én emlékszem, amíg nekem nem volt gyerekem, az egy év volt, és én szajkóztam, amit a nagykönyvben írtak, és ha nem úgy csinálta az anyuka, akkor én dörgedelmesen rászóltam, hogy nem úgy kell... Szóval így nem lehet. Én hiába lennék barátságos, ha nem érezném át, hogy neki ez mekkora probléma. Ő megcsinálja, amit a védőnő mond, de a gyerek sugárban köpi vissza a repafőzeléket, tehát azt meg kell tapasztalni. Az anyaság nem arról szól, hogy én valamit jól csinállok, és akkor abba a gyerek beleegyezik, hanem igenis, ez állandó megfigyelés dolga, hogy az anyuka figyel, hogy reagál a gyerek, és az anyuka váltani tud. Erre kell megtanítani az anyukát, hogy próbáljanak kölcsönösen alkalmazkodni egymáshoz, és a gyerek lehetőleg úgy kerüljön oda a családhoz, hogy ahhoz szoktassuk hozzá, ami nekünk kellemes, mert most lábujjhegyen járunk, utána egy év múlva elkezdjük csapkodni az ajtót, akkor ez milyen megrázódás lesz a gyereknek. Ezt én is a saját káromon tanultam meg. Én nem jól neveltem

a gyerekeimet, hanem tanultam rajtuk, hogy mit csináltam rosszul, és mit lehet másképp csinálni, és a beleérző képesség csak akkor alakulhat ki, ha ezt én átéltem, és tudom, hogy milyen érzelmekkel jár. Ha az én kezemben is fullad egy gyerek, akkor én visszaemlékszem arra, hogy igen, annak idején az én gyerekeim is ezt csinálta, és ez mekkora, milyen rettenetes rémületet vált ki egy szülőből.

Számomra igazából a barátságához hasonlít az anyákhoz fűződő érzélem, nem tudom, maga a női nem miatt... Biztos, hogy az apukákkal más a kapcsolat, távolságtartó. Volt is ilyen élményem, hogy az apuka lekucorodott a székre, és vicceket kezdett mesélni, marhára el volt lazulva, jól van, de én az anyukához jöttem és a két gyerekhez. Hát az, hogy nő, velük vagyunk szoros kapcsolatban, mert ő az anyuka, ő van otthon a gyerekekkel, de van, hogy az apukával kell diskurálni, mert ő az, aki elhordja a gyereket hallásvizsgálatra, logopédiára. Van, ahol felelősebb az apuka, mert ő viszi, ő tudja jobban, tehát van, amikor vele tartom a kapcsolatot.

Biztos, hogy van a kapcsolatban része a női szolidaritásnak is, de ez inkább az anyasággal kapcsolatos. Nem azt mondom, hogy nő, hanem hogy ő is úgy anya, mint én vagyok anya, tehát így szolidarizálok, mint nő. Mint nő? Néha úgy belekacsintok az asszonysorsba, mint női sorsba, vannak gubancos dolgok, amik úgy szíven ütnek az embert. Hogy ilyen is megeshet egy nővel, és hogy fog ebből kilábalni, és nem tudok rá megoldási módot, mert hiszen én még ilyenekkel nem találkoztam, csak át tudom élni azt a rettenetes szorongást, amit ő érez. És várok, várok, hogy ez mivé fog fajulni. Most történt például egy eset, egy régi családommal, volt két kislány, mind a kettőt nekem szülte már az anyuka, nagyon jó kapcsolatunk van, ő is egészségügyben dolgozik. Bejelentkezett terhesrendelésre, és láttam rajta, hogy valami nagyon bántja. Bementünk a terhesszobába, kérdezem, hogy egyébként hogy vagytok? Ne is mondd, mondja nekem, mert mindjárt elbögöm magam. Elkezdtek tölteni az adatokat, kérdezem, hogy a gyerek apukáját hogy hívják. Kérdezi tőlem, hogy honnan tudad, mert nem úgy kérdeztem, hogy a férje. Az apuka neve nekem ismerős volt... Kiderült, hogy a szomszéd apuka a gyerek apja. Ismerem őket is, az anyuka egy nagyon helyes, szőke nő, nagyon aranyos. Tehát most két család között, akiket jól ismerek, alakul ki egy ilyen konfliktus. Tatom a számat, hogy hogyan fog ez megoldódni, tanácsot adni nem tudok, ezt nem tanítják a főiskolán. És ilyen sok van, bár számomra ez volt a legérdekesebb, illetve nem a legérdekesebb, de ilyen is produkál az élet.

El tudnék képzelni férfit ezen a pályán akkor, ha lesznek kispapák is. Én nem tartom ezt női szakmának. Ez egyszerűen abból adódik, hogy van egy szféra, ugye hogy a nők szoptatnak, meg a nők szülnek. Na most kimegy egy védőbácsi, aki már nem doktor bácsi, és nem fogja megvizsgálni. Mert a férfi orvosokat, a nőgyógyászokat ezért fogadják el a nők, mert ki vizsgálná meg őket, kevés a női nőgyógyász. Tehát őt elfogadják, mert vizsgál. Ő valamit fizikailag végez. Egy védőnő általában nem avatkozik ilyen dolgokba be. Inkább mentális síkon foglalkozunk velük, verbálisan beszélgetünk, és úgy próbáljuk helyrerakni a dolgokat. Tehát nem hiszem, hogy le fog ülni a kismama a védőbácsival. Pláne akkor nem, ha nem ő gondolja a terhességtől folyamatosan. Mi a kismamát már követjük 8-12 hetes korától, adunk terhes kiskönyvet, elbeszélgetünk, megkérdezzük a családi anamnézisést, tulajdonképpen kezdjük építeni a kapcsolatot. Ez akkor jó, ha terhesség végére, mikor jön a baba, annyira szoros a kapcsolatunk, hogy nem kell egymást kóstolgatni, hogy öneki mi a jó és milyen személyiség, hanem akkor már kiépül egy kapcsolat a rendszeres találkozás következtében. Akkor lenne nagyon meglőve a védőbácsi, ha úgy kap, beköltözött egy újszülöttet. Ez nekünk is nehéz, egy új gyerekágyassal, de hát egy védőbácsival abszolút kellemetlen helyzet lenne ismeretlenül menni oda.

Én úgy csinálom, hogy a kismama megkapja a kiskönyvét, és négy hét múlva megbeszélünk egy találkozót otthon nála. Ennek olyan környezettanulmány jellege van, hogy lássam, a kisbaba hova fog hazaérkezni. Néha megijednek, hogy a védőnő körül fog nézni, vagy hogy előfordulhat, hogy nem adják oda a babát – mondom: nem, csak egyszerűen azért megyek, hogy tudjam, hogy hova kerül haza a gyerek. Nem is szoktam végigmenni a lakáson. Tudom, hogy mekkora a lakás, azt pedig, hogy milyen gondos az anyuka, egyébként is látod, ahogy bemész, a szagáról, ahogy körülnézel... A hiányzó leleteket átnézzük. Elbeszélgetünk egy-másfél-két órát. Általában akkor meg is nyílnak, elmesélik, hogy mi a probléma. Nagyon jó ez a második alkalom arra, hogy ne legyünk időhöz kötve, ne kopogjon rám a kolléganő, hogy telefonon keresnek. Utána megmondom, hogy négyhetente szeretnék velük találkozni. Általában szeretnek a rendelőbe jönni, mert a 15. héttől már halljuk a magzati szívhangot, apukával is lehet jönni, ha elég bátor az apuka, meg is keresheti, átadtam már nekik ezt az örömet. És a terhesség utolsó időszakában, a 36. hetében tervezünk egy másik látogatást otthon, átnézzük a kelengyét, a gyerekágyat, beszélünk a kórházi ápolásról, szoptatásról, tehát ez megint egy-két óra. Amikor már jönnek haza a kórházból, nem kell ezt a kapcsolatot építeni, mert nagyon jó szoros kapcsolat van közöttünk. Úgyhogy a védőbácsinak is erre lenne szüksége, hogy a terhesség elejétől kezdve ezt a gondozási folyamatot végigvigye ahhoz, hogy jó legyen a kapcsolat. Tehát kevésbé fogadnák el akkor, ha egy frissen hazahozott újszülöttel kellene találkozni először.

Szegénykém kirekesztettnek érezné magát ebből a szakmából. Nagyon szívesen látnám őket, csak hát... a kollektívába is nehéz lenne sok nő közé betenni egy fiatal, kezdő védőbácsit. A gyerekágy-periódus... folyása, vérzése van-e, nem igazán szeretnek a nők erről beszélni, még más nővel sem. Tehát ha megkérdem, hogy folyása, vérzése van-e, kezelve volt-e, még el kell velük fogadtatni, hogy mással is van ilyen, másnak is van panasza. És ez még csak most indul be, most kezdenek az emberek arra nyílni, hogy erről kell beszélni, lehet erről beszélni, és nem csak nekem van ezzel problémám, hanem a másoknak is van, a harmadiknak is van. Én úgy állítom be, hogy ez egy rettenetesen átlagos dolog, tehát mással ugyanígy megesik, és akkor ők is szívesebben beszélnek róla. Ez egy most kezdődő folyamat, hogy kell és lehet róla beszélni... Talán egy tíz év múlva el fogják tudni azt is fogadni, hogy egy férfi kérdez ilyesmiről. Sőt, már nagyon sokszor jönnek apukákkal, és nekem kell meghánynom-vetnem azt, hogy lehet-e az apuka előtt ilyesmiről beszélni az anyukával, hogy mennyire tartja ezt magánügynek, személyes szférába tartozónak, vagy beavatta-e a párját abba, hogy van egy kis gombás fertőzése, és kúpot használ, vagy a férjet is kezelni kell. Lehet, hogy tíz év múlva annyira magától értetődő lesz, ha egy férfi teszi fel ezeket a kérdéseket, akkor is tud rá válaszolni, és nem talál benne semmi kivetni valót. Biztos eljön az az idő. Ez egy kétoldalú dolog, én el tudok képzelni egy olyan védőbácsit, aki nagyon talpraesett, mindent magától értetődően, nagyon jól kérdez. Ehhez kell egy jó személyiség, de kell hozzá az emberek hozzáállása is, hogy ezt mennyire fogadják el.

A védőnő sajátos helyzetben van. Nem a védőnők általában, hanem én személy szerint úgy érzem, hogy nekem megvan a függetlenségem. Ez egy nagyon kellemes szakma, mert úgy osztod be az idődet, ahogy az neked sürgősségi sorrendben fontos. Tehát ha én úgy érzem, hogy nem az iskolába megyek szűrni, hanem kimegyek ahhoz az anyukához, akinek sok problémája volt, akkor cserélhetek. Tehát nagyon képlékenyen, jól lehet dolgozni, ennél fogva megvan a szabadságérzésem. Dolgozom így is, úgy is, de egyáltalán nem válik unalmassá. Nem állandó papírmunka, hála istennek nem úgy van, hogy határidőre meg kell csinálni. Ha esik az eső, akkor bent dolgozom, nem kell menni sehova, megírom a

statisztikákat, illetve el tudom dönteni, hogy mi a fontosabb, hogy kimegyek látogatni most, vagy cserélek... tehát át tudom variálni a napomat.

Egyetlenegy kötöttség van, a tanácsadás, amit orvossal együtt tartunk. Ez is egy nagyon furcsa helyzet most. Tartok egy orvossal tanácsadást, holott a körzetem nagy része nem is hozzá jár. A gondozottam elmegy egy másik orvoshoz, mert az szimpatikusabb, de ott nem velem fog találkozni, hanem egy másik védőnővel, ennél fogva nem kap olyan ellátást, mintha hozzám jönne. Mert egy az, hogy hiányzik a személyes kapcsolat, másik az, hogy ha jó orvoshoz jár a gondozottam, akkor nincs rá elég idő, hogy el tudjon a gondozott a kolléganővel beszélgetni, mert sokan vannak. Míg a gondozottam akkor járna jól, ha hozzám járna, mert nekem kicsi a forgalmam, mert nem jó az orvosom, és nagyon jól el tudnék beszélgetni. Tudnám, hogy hol tart a gyerek a mozgásfejlődésben, ami nagyon sokszor elsikkad, mert nincs rá idő, mert ott vannak harmincan, csak lemérni, aztán védőoltást adni. Körülbelül erre van idő a másik orvosnál, nálam viszont lenne mód, csak hát nem tölem kapja a védőoltást, hanem a másik tanácsadáson. Ez nagyon kusza lett most a szabad orvosválasztással, nagyon, rettenetesen kesze-kusza lett ez az egész. Mondjuk a gondozottnak jó, mert hiszen jó orvoshoz jut el.

Az orvostól szerencsére megint nem függök, mert annyira más köztünk a szakmai álláspont, és emberileg is annyira más. Ő nem mond semmit a szülőknek. Ennél fogva nem kerülünk szakmai ellentmondásba sem. Tehát kimegy a családhoz, megvizsgálja a gyereket, gyorsan-gyorsan vetkőztessék, kezet nem mos, gyorsan meghajtogatja a gyereket, most már fel lehet öltöztetni a gyereket, leül, megírja a receptet, és megáll az ajtóban, várja a hálapénzt. Ez nem a szülők elmondása, ez így zajlik, ha ott vagyok, akkor is. Ennél fogva a szülő rettenetesen rám van utalva, hogy mit hogy kell adni. Ennél fogva nekem a felelősségem is nagyobb, hogy elmondom azt is, ami az orvosra tartozik, viszont legalább nem beszélünk keresztbe. Akkor van probléma, ha ő mond valamit, és akkor azt kell mondanom, hogy anyuka, az nem jó, nem adunk a gyerekeknek feles tejet. Tehát az orvos nem felettesem, hanem munkatársam.

Én azt hiszem, nekem az a jó, hogy fel tudom úgy fogni, hogy minden család úgy irányítja az életét, ahogy neki jó. Én nem akarok soha beleavatkozni annyira egy ember életébe, hogy a változást én idézzem benne elő. Tehát ha például egy nő úgy dönt, hogy abortuszra megy, akkor biztos, hogy jól döntött, mert ő úgy látja, hogy neki ez a belső meggyőződése, ez biztos, hogy jó, helyén való. Én semmiféleképpen ilyen dolgokba nem szoktam beleavatkozni. Hogyha van egy családom, ahol nagyon nagy csetepaték szoktak lenni, anyukán monokli, és ő elfogadja így ezt a kapcsolatot, és én az anyukának mondom, hogy nekem ez így nem tetszik, és jó volna, ha változtatna, de látszik rajta, hogy ezt elfogadja, neki ez az állapot ideális, mert fizikai függőségben van a férjétől, akkor legyen ez tovább, nem akarom megváltoztatni. Mindenféleképpen azt gondolom, ha segítenem kell, akkor nem abban segítek, hogy döntök helyette, hanem megpróbálom felkínálni neki a választási lehetőséget, és ő mérlegeljen, ő döntsön, semmiféleképpen nem én. Mert ahogy most döntök helyette, úgy később lehetek a bűnbakja, hogy a védőnő azt mondta, hogy... Semmiféleképp nem jó, ha én döntök helyettük. Mert mi a cél? Az hogy nekem tessen, amit ő csinál? Nem. Az a cél, hogy ő saját magának a leginkább megfelelő választási lehetőséget gondolja ki, és hogyha ő szerintem nem jól döntött, akkor is jól döntött, mert hiszen az ő életéről van szó, nem az enyémről.

II.

45-ben születtem K-n. A családom meghatározta az életutamat. Ketten vagyunk testvérek, és elég későn születtünk, a szüleink késői házasságában. Harmincöt éves volt édesanyám, amikor engem szült, és 32, amikor a nővéremet. Édesanyám a Felvidékről származott, és akkor jött át, 1938-ban, amikor visszacsatolták a Felvidéket. Később ismerte meg az apámat, és amikor összeházasodtak, lementek K-ra, mert édesapám ott nagyobb lehetőségeket várt. Hentes és mészáros volt, és ott megtalálta a számítását. Nagyapám vasöntő volt, még Fazola Henriknél kezdte a vasöntést. Édesapámék tízen voltak testvérek, és ebből mindenkinek szakmája lett, és tanult. Van nagybátyám, aki gyerekgyógyász lett, vannak jogászok, de nagyrészt iparosok lettek, merthogy polgárit végeztek. Édesanyám egy nagyon kis felvidéki faluból került le, neki cipézmesterek voltak a felmenői, tehát iparosok voltak ott is. Ő aztán háziasszonyként élte meg és éli az életét. Hála a jó Istennek még él, most 90 éves. Édesanyámnak nincs polgárijája, a 6 elemije van meg. Amikor édesapám elvette, egy iparos asszonynak ugye otthon volt a helye.

A háború után édesapámnak államosították az üzleteit, és akkor osztályidegenekké váltunk. Az építőiparba kellett mennie, úgyhogy ő részt vett az akkori Sztálinváros építkezésénél. Én érettségi után úgy nyertem felvételt a védőnőképzőbe, de már a gimnáziumba is, hogy az apám kubikosnak volt megjelölve, tehát rögtön fizikai munkás gyereke lettem. 45-ben megszülettem, és 50-re már fizikai munkás gyereke voltam.

Az én családom nagyon jól élte meg ezt a korszakot. A gyerekkorra visszaemlékezve, a szüleim nagyon keményen dolgoztak, de reális életszemlélettel, vitalitással. Megkaptunk mindent, tanítottak rendesen, zongora, minden, szóval megtartották, amit meg tudtak, annak ellenére, hogy lényegesen, egzisztenciálisan nem voltunk sehol.

A nővérem 18 éves korában, érettségi után férjhez ment. S a férjhez menésnek egy év múlva a következménye egy fiúgyerek volt. A férje már végzett pedagógus volt, és egy faluba kerültek ki, K-tól nem messze, Z-ba, és én kijártam egyetlen nővérem gyerekéhez, és oda kijárt a védőnő. Ott találkoztunk, és énnekem – azt hiszem – ez határozta meg a pályaválasztásomat, a Z-ban dolgozó F.-né Erzsike védőnő, egyáltalán az, ahogy a gyerekekhez kijött, ahogy öltözött, ahogy beszélt. A személyisége volt olyan, amire én azt mondtam, hogy ilyen szeretnék lenni, ezt közel éreztem. S akkor Szegedre felvételiztem, felvételt is nyertem.

Édesanyám először nem tudta megemésztetni, hogy én nem pedagógus leszek, de amikor a nagyon idős iskolaorvos, B. Pista bácsi azt mondta anyámnak, hogy tudja Ilonka, a görög papnak a lánya, meg a M. doktornak a lánya a Ligában – mert akkor úgy hívták a védőnőket, hogy a Ligában dolgozik – zöldkeresztes, akkor anyám már megnyugodott, hogy mégis kisasszony lesz belőlem.

A mi képzésünk nagyon szigorú képzés volt. Nekem ugyan a gimnáziumban is engedélyt kellett kérni az igazgatótól, ha moziba akartam menni, tehát nekem nem volt annyira új az, hogy 18 évesen szinte egy zárdába kerülök be, ahol szintén kimenő este 10-ig, egy héten kétszer, első hónap vasárnapján, akkor csak éjfélig. Azért mentünk rendesen, mert mindig mondták, hogy maguknak kérem az egész állam munkásai dolgoznak, hogy maguk itt tanulhatnak, satöbbi. Magázva beszéltek velünk. Mi kevésbé mertünk lázadozni, mert akik olyan környezetből jöttünk, hogy eleve szigorú volt a középiskola, azoknak nem volt szokatlan. De hát ugye voltak köztünk Pestről meg mit tudom én, honnan lányok, akik már kicsit lezserebbül álltak hozzá, és kinyitották a mi szemünket, hogy de hülyék vagytok, hát már nagyok vagyunk. Hát akkor mi is lázadoztunk. De nagyon meghatározta az életünket ez a képző. Azok közül, akik ebben a képzési rendszerben, teszem azt a 70-es évekig végeztek, sokkal több maradt a pályán, tehát úgy fejezik be, mint jómagam is, hogy a nyugdíjba is innen megy. Valahogy többünkben volt az, hogy ez egy hivatás, de nem is a hivatás csupán,

hanem talán az, hogy nem mertünk lépni annyira, ezt szoktuk meg, és ebben tökéletesnek éreztük magunkat.

Amikor végeztem, M-re kerültem, mert nekünk akkor úgy volt, hogy másfél éves szakmai gyakorlatra voltunk kötelezve ott, ahová a haza szólított. De hát ebből csak egy fél évet húztam le, mert a férjem, akit már gimnazista korában megismertem, akkor végzett az egyetemen, amikor én a védőnőképzőben. Villamosmérnöknek tanult. Szeptemberben elkezdtünk dolgozni, és decemberben meg is kötöttük a házasságot. 21 éves voltam, és azt mondták, hogy ez a nyerő szám. És akkor visszakerültem K-ra, mert a férjem odavaló volt, ott van egy televíziós reléállomás, most már használaton kívül van, és ő ott dolgozott. Visszakerültem egy fél év után a szülővárosomba, de hát először vidékre kerültem védőnőnek, három falum volt és két tanyám. Ezt addig csináltam kerékpárral, busszal, amíg a gyeregem megszületett. Ez sem volt egy hosszú idő, mert egy év múlva szültem. Én utolsó percig dolgoztam, 1967. február 16-án szültem, és 15-éig dolgoztam. Akkor megszülettem a lányomat, és a húsz hetemet keményen otthon kitöltöttem vele, és utána kezdtem dolgozni.

Ekkor kerültem én az etnikummal közelségbe. Ugyanis érthető volt, hogy ha bekerültem, akkor a legfrekvenciáltabb körzetet adják a fiatalnak, hisz nem hoztak volna be faluról helyettesíteni, belvárosi védőnőnek, amikor még mindenütt cigánytelepek léteztek. Vályogházak, nem is házak, földbe vájt kunyhók voltak. Tipikusan, mint a verem a földben, tetejére húzva az ajtó, és akkor még nem volt nejlon és ilyesmi, hanem náddal és egyéb rongyokkal volt befedve. Én a lakosok számát nem tudom, de azt tudom, hogy 80 csecsemőm volt, 60 terhesem, és ennek szorozzuk be a kisgyerekek részét. Rengetegen voltak a kisállomás mellett, amit Danyi-telepnek hívtak, ez volt az enyém, meg a körülötte lévő szegény, paraszt és munkás családok, hisz akik ott laktak a környezetében, nyilván nem voltak túl jómódúak. Először nehezen szoktam meg, nem is az emberekkel, hanem a kutyákkal küszködve, mert ott télvíz idején mindenki bement ezekbe a bunkerszerűségekbe, és a kóbor kutyák ott élték világukat, és akkor úgy forogtam a jégen meg a hóban, a táskámmal, meg kiabáltam, a kutyák meg, mint a farka körülöttem. Nagyon nehéz volt, Én azt hiszem, hogy talán a szakmámnak a szeretete, a hivatásomnak a szeretete, a gyerekek szeretete itt kezdődött. Hülyeség az, hogy megszerettem a cigányokat, nem megszerettem, hanem egy év után azt láttam, hogy szükségük van rám, tehát láttam a munkámnak értelmét. Egy ilyen karitatív munka volt, amit úgy éreztem, hogy ezt csak én tudom csinálni. Huszonvalahány évesen azt mondtam, hogy ide én kellek.

Például olyan volt – azért tudom ennyire, mert egy cikket is írt róla egy újságíró -, hogy volt egy Szikora Róza nevű cigány, aki minden évben szült, mint általában a cigányok, és rettenetesen nagy vitalitással élt, mindig egy gyerek a hasában volt, négy-öt körülötte. Ez mondjuk nem egyedi jelenség volt, de ő járt házról házra koldulni, meg minden, és hát rettenetesen hazudozós volt ... és látta, hogy én megyek a telepre. Ő a másik úton elindult a város felé és elment hozzánk. És a férjemhez becsengetett és közölte vele, hogy adjon tíz forintot – ez akkor nagy pénz volt, 1.200 forint volt a fizetésem –, mert a nagyságával találkoztam, és ő mondta, hogy kérjek, ha itthon tetszik lenni, mert gyógyszerre kell. A férjem odaadta a pénzt, s amikor hazamentem, mondta, hogy itt volt a Róza, mert őt mindenki ismerte. Aztán jött egy hét múlva Róza a gyerekekkel és mondtam neki, hogy hát Róza maga mit tett? És akkor mondta, hogy „Hoztam most a pénzt, azért jöttem, mert hoztam.” Szóval nem maradt adós, és Erzsébet napkor hozott egy cserép virágot. És én rettenetesen boldog voltam, öten voltunk védőnők K-n, és a kolleganőimen bizonyos fokig látszott is az irigység. És egy pár nap múlva, mikor a városba megyek, kiszól Júlia néni, a virágboltos, ilyen idős kis vidám hölgy, hogy tessék már bejönni, védőnő. Bemegyek, és mondja, hogy legyen szíves nyolc forintot adni, akkor annyi volt egy cserép primula,

mert itt volt a Róza, és mondta, hogy a nagyságos védőnő küldte el virágért, hogy vigyen virágot. Majd jön erre, és megfizeti. Így kaptam virágot a saját pénzemen. Utána, mikor ezt is mondtam neki, akkor két forintjával behozta virágnak az árát, és én természetesen elfogadtam, mert mondtam neki: Róza, az ajándék, az ajándék. Részletre megvette a virágot.

Akkoriban kezdtek a cigányoknak lakást építeni, és akkor kezdték azt is, hogy mi menjünk közéjük, és ne várjuk azt, hogy hozzánk jöjjenek. És ugye Szabolcsban vályogból építik a házakat a homok miatt, és a cigányok vályogvetők, és akkor megszervezte az ember, hogy úgyis járnak vályogot vetni, adott hozzá a tanács pénzt, és akkor egy-két helyiségből álló tanácsadót húztak fel. Mi mindig kijártunk oda a gyerekorvossal. Nem sokáig tartott, mert jött az első nagy hideg, tüzelési időszak, és leszedtek mindent..

Ma is elmondható, hogy a körülményeik olyanok, mint a süket zongorista és a vak hegedűs fordított koncertje, hiszen hogyan beszélhetnék valakinek, akinek a mindennapja sincs meg arról, hogy mi volna korszerű. És azért a 60-as években még ennyire sem volt, hiszen – most mindegy, hogy milyen – nem volt ilyen szociális háló, tehát nem volt a gyes alanyi jogon, nem volt a családi pótlék. Eleve egy ilyen kisvárosban a cigányok lopott mezőgazdasági termékekből éltek, a krumpli, a bab volt csak. Tehát ami tanácsot adhattam, csak az volt, ami mai napig megy, hogy szoptatni, szoptatni, szoptatni.

Nem mindig voltam én pozitív személyiség, én sem és más sem. Mert ugye eleve az oltások meghatározóak voltak, és akkor még nagyon büntették őket. És igaz, hogy nem lehetett rajtuk behajtani, de minket nyomott a Kőjál. Tulajdonképpen ütköző voltunk a nagyegészségügy és köztük. Nagyon sokszor volt, amikor az ember elkecsereedik, hogy nincs eredménye a munkájának. De ha megtanulod az ő nyelvezetüket, nagyképűség, de tényleg, a nyelvezetüket, és azt, hogy mennyire engedheted közel magad, és mennyire kell megtartani a távolságot, akkor nincs hiba. Ehhez évek meg gyakorlat kell, és nagyon sok úgynevezett csalódás, és megélni azt, hogy téged enyhén szólva lekurváznak, de az első haragok után az ember azt mondja, hogy végül is hogyan beszélne, amikor ebben a környezetben él. Tehát valahogy az ember egy idő után rájön arra, hogy nem is nekem szól ez tulajdonképpen, ez az életről szól, és nem nekem szól. Mert utána jön a sikerélmény, hogy mégiscsak elhozta a gyereket, meg jön a kérdés, hogy hogy tetszik lenni, hol tetszett járni, szóval egy-egy kedves szó úgy el tudja – legalábbis bennem – simítani ezt.

Ha valaki nő, és védőnő, akkor olyan nincs, hogy a munkája fontosabb legyen, mint a gyereke. Aki azt előtérbe helyezi, az egyik helyen sem tökéletes. Én azt mondtam, hogy aki saját gyermekét a munkája elé teszi, legyen pedagógus vagy védőnő, az valahol nem az, ami. Miután nekünk olyan kapcsolatunk volt a férjemmel, diákszerelem volt, tehát egyikünk sem tapasztalt meg másik oldalt, a férjem bekerült egy olyan közegbe, ami miatt egyértelműen az ember úgy érezte, hogy arrébb lett téve. 33 éves voltam akkor. Végül is azt hiszem, hogy az akkori társadalom rákfenéje minket is megtámadott. És igen, volt akkor egy öntudat az emberben, hogy igenis megállok a lábamon, igenis, nekem kenyér van a kezemben, igenis nem fogom én túrni, hogy engem félreállítottak.

S gyerünk, elváltam, eljöttem M-ra a gyerekekkel, és kezdtem az egészségügyi szakiskolában, mint szakoktató. Nagy pályafutást futottam be, kerek egy hónapig voltam ott, és akkor eljöttem a vezető védőnőhöz, és azt mondtam, hogy szeretnék itt dolgozni. A sors iróniája az volt, hogy akkor a Fő utca volt tele cigányokkal. Széchenyi, Hunyadi, Tanácsház tér. Hát egy új ember, ha kijön, mindig azt a körzetet adják oda neki.. De nem téma végül is, és akkor megint kezdtem magamnak felépíteni a kis dolgaimat. Nem ijedtem meg, mert végül is tudtam, hogy mi van. Ettől rosszabb már nem lehetett.

Én a mai napig azt tudom mondani, hogy nem kell ehhez túl sok gyakorlat, ember kell ehhez, kézit csókolom, ahogy a cigány mondja. Tehát ember kell hozzá. Nem más emberek, ember kell. És elég egy. Mert aki egy főiskolát el tud végezni, annak elég egy év, hogy megtanuljon egy másik dolgot is. S ha nem tanulja meg egy év alatt, akkor abban belül nincs semmi. Ez olyan mint, az idegen nyelv, ha egyszer valakinek nincs hozzá ambíciója, feneke és tehetsége, akkor az járhat tíz évig is, de akkor sem lesz semmi. Akkor ott voltam két-három évig, és akkor a 80-as évek elején adták át ezeket az új lakásokat ugye, és akkor felkerültem az A-i lakótelepre védőnőnek. A lakosság nagyon kevert volt, mert cigány is kapott lakást az A-n, meg mérnök is kapott, meg párttitkár is kapott, úgy volt, hogy a tízemeletesbe egy sor mák, egy sor dió, egy sor piskóta. Azé/t ott is megvoltak nekem a mai napig köszönő cigányok. De akkor már érthető módon nem egy 90%-os, hanem 10%-os cigány gondozotti százalék volt.

Ahogy a városi ember meg a falusi ember közt, hát végül is a cigányok között is a környezetük határozta meg, hogy milyenek voltak. A k-i akkori cigányok között is azért elindult egy fejlődés, megszűnt a telep, beköltöztek, szétszóródtak, tehát önálló telep ott nem létezik, mint itt M-en a József Attila kolónia. Egy tény, hogy azok őszintébbek voltak. Igaz, maga a kor is az volt, meg a környezetük is, tehát nem érte őket annyi információ, nem tudtak annyi törvényt – mondjuk, ez nem azt jelenti, hogy ezért voltak tiszteletudóbbak –, de valahogy nem volt ez a követelős dolog, ami már M-n megvolt, hisz ide az ország minden részéből jöttek a gyárvárosba, valamicskét dolgoztak is. Ők voltak a burkolt munkások, amiről később kiderült, hogy azért lett nálunk annyi munkanélküli, mert egy csomó burkolt munkaerő volt. És ugyebár láttak egy jobb életet, jobb lakást, mindegy, hogy ott a Fő utcán pincében laktak, meg egyebek, de nőtt az igényük, ugyanakkor, mint ahogy most is, nem tudnak együtt fejlődni, az igények azért megvannak. A lehetőségek pedig kevésbé. Tehát itt már egy – ki merem jelenteni – dörzsöltebb társasággal találkozott az ember.

A lakótelepi az még rosszabb volt. Mert ugye kapott egy összkomfortos lakást, magyarok közt élt, a cigány már kidobja őt, most is így van, vagy ő kidobja a cigányt. A magyar meg még nem fogadja be, és ez a rettenetes dolog ma is. A kitörésük 50%-ának a csődje ebből adódik, hogy ide még nem tartozom, oda meg már nem tartozom. És sehová nem tartozom. Tehát itt már ez jelentkezett. Ott a telepen mindenki szegény volt, mindenki lyukban lakott, a telepen mindenki lopott krumplit evett, mindenkinek pucér volt a feneke...

Akkor a vezető védőnőnek az inspirálására átálltam az iskola-egészségügybe. Nagyon szép korszakot éltem meg. 1985-től 97 januárjáig iskolában dolgoztam, és egészségnevelést csináltam. Akkor indult be a dadaprogram, akkor a kereskedelmi iskola az enyém volt. Ott megcsináltuk az első ifjúsági nőgyógyászatot, hordtuk a lemezeket, a lapokat, megcsináltuk a diétás szakácsképzést, egyedül az országban. Tehát egy csomó gyönyörű dolgot, új dolgot lehetett csinálni.

1997 januárjában visszajöttem a körzetbe, két dolog miatt. Egyrészt azért, mert az embernek egyszer tudomásul kell venni, hogy vannak szakmák, amikben váltani kell, s amikor úgy érzed, hogy idegesít a pedagógus, és idegesít a gyerek, akkor onnan el kell menni. Másrészt pedig, ha végigmész egy középiskola folyosóján, és a hátad mögött azt hallod a veled korú tanárnőre, hogy ez a vén banya ma se ízelt, akkor te hogy mégy be egészségnevelni ... olyan megállapításra jutsz, hogy váltani kell. Megpróbáltam magamat meggyőzni, hogy nagymamakorú nő lettem, tehát ahhoz, hogy egészségnevelésben egy 14-től 18 éves korosztálynak prédikáljak, nekem már nincs jogosítványom. Bármennyire is megértem a gyereknevelést, és fiatalpárti vagyok, de nem élek benne. Tehát oda olyan kell, aki azt a kort élte meg, amit ők, tehát már ebben a korban tanult, nem avval a szemlélettel,

amivel én tanultam. Tehát nem várhatok el tőlük olyan magatartást, hogy partnerként vegyék az embert. Na most énnekem akkor oda kell menni, ahol partnerként vesznek. Ha én egy nagymamakorú nő vagyok, akkor hol vesznek partnernek? Ott, ahol anya meg csecsemő van, mert rám néz, és az mondja, hogy ez a vén banya már csak tud valamennyit, hát már unokája is lehet, meg felnevelt gyereket.

Amióta ez a vállalkozó világ van az orvosoknál, a választott orvos van, valahogy a védőnő elvesztette azt a jelentőségét, amire képezték. Én nem láttam a változást, mert az ifjúsági egészségügyben mi külön értekezletre jártunk, ritkán találkoztunk a körzeti védőnők gondjával, bajával. Amikor visszajöttem, akkor láttam azt, hogy igenis ahová betör a pénz, való igaz, ott elveszik a becsület és a munka fele. Tehát olyan feladatot vesznek át, és én ezt ki merem jelenteni 35 évi védőnői munkám után, olyan feladatot vesz át a gyermekorvos, ami a védőnőé. A megelőzést, a táplálást, amire minket képeztek, átveszi, mert ha ő elmegy egy másik körzetbe, hisz szabad orvosválasztás van, ott az anya mindent kérdez tőle, mindenhez akarja, és akkor itt jön a 22-es csapdája, hogy te pedig mikor mégy, sokszor úgy tűnik, hogy téged kikérdez a szülő, hogy igaz-e, amit az orvos mondott, meg az orvost kikérdezi, hogy igaz-e, amit te mondtál. Tudod? És akkor itt jön egy ilyen nagyon kellemetlen szituáció, ha nincs jó kapcsolat az orvos meg a védőnő között. De egy védőnőnek van, hogy 8-10 orvos is bedolgozik a körzetében, mert ugye a mi körzetünk, az államilag adott.

A jelenlegi gondozottaimnak 80%-a cigány, és csak 20%-a magyar. A cigánynál kevés az idegen orvos. Inkább marad a saját körzetében. Itt most nem arról szól a nóta, hogy én azért jöttem ide, mert vágyat éreztem a cigányok után, ennyi év után, vagy vágyat éreztem egyáltalán a körzet után. Hanem azt, hogy az ifjúság-egészségügyben úgy éreztem, hogy már nem vagyok alkalmas, legalábbis én magam nem tartom alkalmasnak, mert nincs elég ambícióm, nem vagyok partnere a gyerekeknek. És utána azt mondtam, ha már visszajövök körzetbe, ahol kezdtem, akkor megnézzük, hogy a kenyeremnek melyik oldala vajás. Vajásabbik oldala nem volt ugyan, csak egy kicsit nagyobb darab volt az, hogy 40%-ot kaptam a helyettesítésért, mert ide nem jut védőnő olyan sűrűn, és itt nyugodtan lehet két körzetet vinni. Mi, akik állandóan itt vagyunk, viszünk egy plusz körzetet 40% fizetésért.

A mostani cigány családjaim, ők nem megint munkanélküliek, hanem munkanélküliek. Az, hogy az a burkolt munkanélküliség jobb időszak volt, ezt nem én mondom, ez nyílt dolog. Tehát munka nincs. Érthető, hogy élni szeretnének, mindenki jobban, te is, én is, mindenki keresi ennek a lehetőségét, ők is keresik. Most már családi pótlékból, segélyekből nem azt mondom, hogy jól lehet megélni, de el lehet tengődni. El lehet tengődni, de meddig, meddig? Na most ugye nem csak az én életemben, meg a máséban, az ő életükben is változás történt, hisz a 25 év, ami a k-i cigányteleptől mostanáig eltelt, sok változást hozott. Már azok gyerekei is másak, más igényekkel, más követelésekkel vannak, mint ahogy a mi gyerekeink is mások. Tehát önáluk is látszik ez a változás. Viszont egy dolog nem. Ők jobban meg tudják tartani az identitásukat, mint mi. Tehát azt, hogy korán szülnék, azt, hogy természetesnek veszik azt, hogy férfivel hálnak, és ebből gyerek lesz, hisz ezt látják otthon, ezek mind olyan dolgok, amiket természetesebben vesznek. Az ősi dolgokat természetesebben veszik.

Hogy mennyire fogadják el a tanácsaimat, ez megint olyan, mint a hullámhegy, hullámvölgy. Tehát valamikor kimegyek egy nap, és úgy érzem, hogy avval a 10-15 nővel, akivel találkoztam, minden hű, de nagyon jól megy. És vannak napok, amikor azt mondom, hogy mit tudom én, ez se jött be.

Sajnos azt kell mondanom, hogy most már nagyon kevés az, aki igényli a védőnőt. Vagy nem igényli még, vagy nem akarja. Mondom, nem rögeszme, hogy ez a háziiorvosi dolog, a

fogadott orvosi dolog nagyon beleszólt a mi életünkbe. A szegény családok jobban igénylik a védőnőt. Tehát azok, akikhez talán járt a védőnő, mikor ők gyerekek voltak, meg nem engedhetik meg maguknak a különbejáratú orvosukat, azok igen. Viszont van egy nagyon kedvező dolog, amit észreveszek. Hogy azok a fiatal mamák – és itt a szakmát kell dicsérni olyan értelemben, hogy akik már valamilyen egészségnevelést kaptak az iskolában, azok tudják, hogy mit akar a védőnő, vagy legalábbis sejtik, hogy mit akar a védőnő. Odafigyelnek jobban, nyitottabbak. Akik már rendszeres egészségnevelési órákat kaptak, van fogalmuk, hisz találkoztak az iskolában a védőnővel, az oltás, menzesz, csecsemőápolási tanfolyam a nagylányoknak valamilyen formában ismerős. A cigányoknak is, hisz itt is folyik állandó egészségnevelő munkánk, és ők tudják, hogy a védőnő micsoda. De az ő viselkedésük nincs egyenes arányban a hallottakkal. És nem is lesz soha. Mert meghatározza az ő etnikumi életük, meghatározza a származásuk – nem a mostani cigányságról beszélek –, az egész vándoréletmód, az egész mindenség. Ez mind meghatározza, hisz önáluk a gyermeknemzés fontos, nem szabad azt mondani, hogy csak a családi pótlékért csinálja a cigány. Kétségkívül jövedelem is van belőle, családi pótlék, de nem olyan egyszerű ezt summázni. Mert emögött ott húzódik az a nagy tradíció, ami az állatvilágtól kezdve, ugye minden élőlényben megvan, a fajfenntartás. S ez egy olyan természetes dolog náluk, hogy megérett az a lány arra, hogy férfival háljon, ahogy ők mondják, akkor ennek a következménye az, hogy gyerek lesz.

Úgy hiszem, nem azért, mert cigány, hanem mindenkinek az adott környezetében kell megadni a megfelelőt. Én hiába fogok arról beszélni, hogy milyen a repülő, ha valaki nem ült benne... Hát ez is olyan. Tehát meg kell tudni fogni arról az oldalról. Nem fenyegetem, pláne, ha gyerek még, hogy nézd meg, anyádnak is te vagy a kilencedik gyereke, meg aztán a nagyobbik testvéred is ott van három gyerekkel, hát nem ez az életforma, hát nézd meg, hogy mások 30 éves korukban, vagy húszban kezdenek el szülni, hát éljél már egy kicsit, olyan csinos vagy. Nem bírálni kell az ő életüket, az életük minőségét, hanem kell mutatni a másikat is. Hogy nem azért olyan jó annak, mert fehér, hanem azért, mert az életét úgy éli, hogy egy kicsit többet gondol arra, hogy a gyerekei hogy fognak élni, a jövő milyen lesz. Tehát mutatni kell az irányt is. És nem bírálni, mert akkor egyértelműen elveszik, és nem tartozik megint sehová. Se a fehérhez, sem a cigányhoz.

Az általam ismert cigány gyerekek nem mondom, hogy néha nem éheznek, ha nem is egészen a szó szoros értelmében, de hogy alultápláltak, az tény. Az általam ismert és gondozott cigányoknak az óvodájában, iskolájában – nem volt ez soha cigányóvoda meg cigányiskola, csak elcigányosodott az évek során, a magyar gyerekeket elvitték – az ide járó gyerekek eleve nem éheznek, mert ott kapnak enni. Az más, hogy minőségileg alultápláltak, ez érthető, hisz a napközis kaja nem egyenértékű az egész napi étellel, és amit otthon esznek, olyan, amilyen, szóval hát vagy ez, vagy az, vagy semmi. Alultápláltabbak, mert hiába van fölírva a tápszer, esetleg nem tudja megcsinálni, vagy nem akarja, vagy elfelejti, mit tudom én, tehát nincs úgy táplálva, hogy órára vagy pontosan, de tehát atrófiás gyerekünk nincs.

Nagyon nehéz nekik, és én nem irigylem se a József Attila telepítőt, se az értelmiségtől azt a kevéske szociális segítséget, amit ad a törvény, ez is kevés hozzá. Kevés, kevés, mert ha minőséget akarunk gyerekbe, ruhába, mindenben, annak kell, kell. Ahhoz, hogy egészséges legyen, ahhoz vitamin kell, ahhoz táplálkozni kell, ahhoz meg pénz kell. Igaz, hogy nem minden a pénz, de pénz nélkül semmit nem lehet, semmiből csak semmi van.

En azt hiszem, hogy a mai világban az egyedülálló nőnek nehéz, de biztos, hogy nehéz volt 45-ben annak az egyszerű asszonynak, akinek a férje a fronton marad, egy özvegyasszonynak árván felnevelni a gyerekét egy lebombázott országban. Most megint

nagyon nehéz. Mi talán – amellet, hogy nekünk nehéz volt, mert egy olyan történelmi korszakot éltünk meg, hogy nem tudtuk, most ki hazudik, anyánk, a tanár vagy ki – dörzsöltekké váltunk, vagy mindenünnen kaptunk valamit, de én a szerencse fia vagyok ilyen téren. Tanulhattunk, és a gyerekeink is tanulhattak. Áldozattal ugyan, de nem önfeláldozással, mert aki ezt mondja, azt mondom, hogy hazudik. Csak annyit kell tenni egy anyának, akárhol van, amennyit ő érez, anyának kell lenni. Tudomásul kell venni, hogy nekem a gyerekről gondoskodnom kell, mert ezt én akartam, ő nem tudta, és majd ő ugyanezt teszi, neki is kell majd valakiről gondoskodni. Ez természetes cigánynak is, magyarnak is, neked is elmondom. Nincs ebben nagy dolog.